

Förutsättningar för demokratibistånd och dess effekter

En litteraturöversikt med kompletterande fallstudie av
demokratibistånd till Moçambique

Nikita Englund
Jacob Lejon

Abstract

I denna studie undersöks demokratibistånd och under vilka förutsättningar det kan generera demokratiska och ekonomiska effekter i mottagarlandet genom en deskriptiv litteraturöversikt av moderna forskningsresultat. Förutsättningar hos både givarparten och mottagarlandet tas upp för diskussion. Studien går sedan vidare med en fallstudie av Moçambique. I fallstudien undersöks hur förutsättningarna vi kartlagt i litteraturöversikten kan appliceras på Sidas demokratibistånd och den demokratiska utvecklingen i Moçambique. Vi drar slutsatser kring vilka villkor som måste uppfyllas dels hos givarlandet och dels hos mottagarlandet för att demokratibiståndet ska få positiva ekonomiska effekter och/eller ge positiva demokratiska effekter. I diskussionen benämns egenintresset, särskilt hos givarparten, som den mest avgörande variabeln för demokratibiståndets utfall. Rekommendationer för hur egenintressets inverkan kan reduceras presenteras som policyrekommendationer. Framtidsutsikten för Moçambique diskuteras med landets växande BNP, dess naturgasfyndigheter och extrema fattigdom i åtanke.

Nyckelord: bistånd, demokratibistånd, demokratisering, demokratistöd, Moçambique, Sida

Antal ord: 9602

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Studiens upplägg.....	2
2	Metod och material	3
2.1	Litteraturöversikt.....	3
2.2	Fallstudie.....	4
2.3	Metodologiska utmaningar	4
3	Litteraturöversikt	6
3.1	Bilateralt bistånd och multilateralt bistånd	6
3.2	Problem och förutsättningar för biståndsgivande	7
3.2.1	Bistånd som fungibel resurs.....	7
3.2.2	Problemet med färdiga biståndsstrategier	8
3.2.3	Givarlandets egenintresse	10
3.3	Problem och förutsättningar för biståndsmottagande	11
3.3.1	Regimtypens och institutionernas roll	11
3.3.2	Biståndets stabiliserande effekt.....	13
4	Fallstudie av Moçambique	14
4.1	Historisk bakgrund.....	14
4.2	Sida som givarpart	15
4.2.1	Budgetstöd som demokratistöd.....	15
4.2.2	Begränsad fungibilitet.....	16
4.2.3	Lokalt ägandeskap	16
4.2.4	Sveriges egenintressen och mål	16
4.3	Moçambique som mottagarland.....	17
4.3.1	Moçambiques regimtyp och tidshorisont.....	17
4.3.2	Moçambiques politiska institutioner.....	19
4.3.3	Biståndets stabiliserande effekt i Moçambique	19
5	Diskussion	20
5.1	Vikten av egenintressen	20
5.2	Policyrekommendationer	21

5.3	Framtidsutsikt för Moçambique.....	22
5.4	Sammanfattning	22
6	Referenser	26

1 Inledning

Demokratiutvecklingen i världen går framåt. Både antalet demokratiska stater liksom demokratins kvalitet har stigit genom åren. Efter kalla krigets slut blev demokratibistånd en självklar komponent i biståndsbudgetar och så har det fortsatt att se ut (Grugel – Bishop 2014, s. 165). Det finns ingen enkel definition av demokratibistånd eftersom det innefattar många olika aktiviteter. För att förklara vad demokratibistånd faktiskt innebär är det enklast att använda sig av exempel. Carothers presenterar en del av alla de aktiviteter som används inom demokratibistånd och gör samtidigt en uppdelning mellan två olika huvudinriktningar: politikfokuserat och utvecklingsfokuserat demokratibistånd (2009, s. 5–6).

Politikfokuserat demokratibistånd är resurser till politiska institutioner och processer, såsom stöd till val, partier och politiska civilsamhällsgrupper. Stödet kan vara direkt, till exempel finansiering av politiska kampanjer, eller indirekt, exempelvis stöd till institutioner som kan verka granskande och ansvarsutkrävande, såsom media och rättsväsendet. Bistånd under denna huvudkategori tänks få positiva effekter för demokratin om biståndets ges vid rätt tidpunkt så att det får katalytiska effekter (Carothers 2009, s. 5, 7), till exempel om stöd till ett oppositionsparti lyckas stärka oppositionen så pass mycket innan ett val att de lyckas vinna och initiera ett regimbyte.

Utvecklingsfokuserat demokratibistånd syftar å andra sidan till en mycket mer långsam process i linje med moderniseringsteorin och riktar resurser till en stor mängd politiska och socioekonomiska sektorer. Detta tillvägagångssätt är mer långsiktigt inriktat än det politikfokuserade och siktar på att främja exempelvis jämställdhet och mänskliga rättigheter, gärna genom stöd till lokala biståndsprojekt (Carothers 2009, s. 5, 9).

Carothers uppdelning gör det tydligt att demokratibistånd kan ta många olika former. Med den mängd biståndsstrategier som finns, i kombination med det ökade stödet till demokratibistånd efter det kalla kriget, fann vi det något underligt att litteraturen om demokratibiståndens effektivitet var delad på det tvåfaldiga sätt som beskrivits nedan. Demokratibistånd har ett oerhört stöd internationellt och rika länder har drivit på den utvecklingen genom att uppehålla demokrati som ett viktigt värde (Grugel – Bishop 2014, s. 165, 181, 183–184). Det finns ingen annan styrelseform som konkurrerar om platsen som globalt ideal. Som Grugel och Bishop uttrycker det: “Democracy remains the only globally acceptable game in town” (Grugel – Bishop 2014, s. 339). Även om Europa spenderar mer och mer pengar på demokratibistånd, är det fortfarande ett omstritt ämne som både har hyllats och ifrågasatts (Bader – Faust 2014, s. 575–576). Å ena sidan finns det forskning som visar att demokratibistånd får positiva resultat för utvecklingen och

demokratnivån i mottagarlandet, å andra sidan finns det en del forskning som ger en mycket pessimistisk bild av demokratibistånd.

Vissa studier har visat att bistånd kan leda till ökad ekonomisk tillväxt i mottagarlandet, men bara under vissa villkor. Andra studier har visat att bistånd aldrig är effektivt, oberoende av vilka förutsättningar givarpart och mottagarland har (Bearce – Tirone 2010, s. 837–838). Birchler m.fl. belyser liknande problematik när de nämner att effekten verkar vara väldigt olika i olika länder (2016, s. 247). Efter en snabb blick på forskningen som gjorts hittills är avsaknaden av konsensus talande.

Oenigheten om biståndets effektivitet väckte en nyfikenhet hos oss och vi kom att undra under vilka omständigheter demokratibistånd kan få effekt för utvecklingen och demokratin i mottagarlandet. Detta sporrade oss att undersöka ämnet vidare. Vi fastställde därför följande syfte och frågeställningar, som omfattar en litteraturöversikt med en tillhörande fallstudie.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att ta reda på vad etablerad forskning säger om under vilka omständigheter demokratibistånd får positiv effekt i mottagarlandet och därefter förklara biståndssituationen, det vill säga biståndsgivande och biståndsmottagande i Moçambique utifrån de resultaten, med särskilt fokus på svenskt bistånd genom Sida. Frågorna vi söker svar på är således:

- Under vilka omständigheter får demokratibistånd positiva demokratiska och/eller ekonomiska effekter i mottagarlandet enligt modern forskning?
- Hur kan biståndsgivande till, och biståndsmottagande av, Moçambique förklaras enligt de moderna forskningsresultaten med särskilt fokus på svenskt bistånd genom Sida?

1.2 Studiens upplägg

Först presenteras vårt metodval och litteraturval (kapitel två), därefter följer en litteraturöversikt med fokus på givarpartens och därefter mottagarlandets förutsättningar för effektivt demokratibistånd (kapitel tre). Efter detta appliceras litteraturöversiktens resultat på biståndssituationen i Moçambique (kapitel fyra). Till sist vägs litteraturöversikten och fallstudien samman i den avslutande diskussionen med påföljande sammanfattning och slutsatser av vår studie (kapitel fem).

2 Metod och material

Vår uppsats består alltså av två delar: en litteraturöversikt och en fallstudie. Litteraturöversikten behandlar en del av den forskning som finns om demokratibistånd. Vi ville skapa oss en helhetsbild av den redan etablerade forskningen och genom detta skapa en förståelse för under vilka förutsättningar demokratibistånd får positiv effekt. För detta ändamål är en deskriptiv litteraturöversikt det lämpligaste tillvägagångssättet. Genom att exemplifiera resultaten av litteraturöversikten med hjälp en fallstudie av ett mottagarland, i vårt fall Moçambique, hoppas vi kunna fördjupa förståelsen ytterligare och dessutom se litteraturöversiktens resultat applicerat på ett verkligt fall.

2.1 Litteraturöversikt

En litteraturöversikt sammanställer tidigare forskning. Målen kan vara olika, men i vårt fall ville vi skapa oss en lättöverskådlig bild av demokratibiståndsforskningen, en så kallad integrerande genomgång (Merriam 1994, s. 74). Litteraturöversikten är baserad på vetenskapliga källor från tidskrifter, böcker och läroböcker. Valet av material har skett på fyra olika sätt: genom sökningar i databaser för vetenskapligt material, genom rekommendationer från handledare, genom kurslitteraturen och genom de artiklar som refererats till däri.

Det första steget i en litteraturöversikt är att göra en databassökning och därefter ett urval (Merriam 1994, s. 77). För detta ändamål använde vi oss av LUBsearch och Scopus. Några av de sökord vi använt oss av är *foreign aid*, *democracy aid*, *democracy assistance*, *democratization* och *development*, och deras svenska översättningar. Genom att läsa "abstracts" kunde vi skapa oss en lista över det material som vi ansåg relevant för litteraturöversikten.

För att kunna skära ner på mängden material använde vi oss av några urvalskriterier (Merriam 1994, s. 78). Att materialet skulle ha hög vetenskaplig relevans var ett kriterium vi ställde tidigt. Detta säkerställde vi genom att i huvudsak välja artiklar från tidskrifter som tillämpar ett *peer review*-system, även känt som sakkunnighetsgranskning. För att enkelt kunna kontrollera detta använde vi oss av Ulrich's Periodicals Directorys onlinetjänst (ulrichsweb.com), en databas som tillhandahåller information om olika slags tidskrifter. Vår enda källa i litteraturöversikten där vi är ovissa om huruvida den genomgått sakkunnighetsgranskning är en rapport skriven för Overseas Development Institute (ODI), en oberoende *think tank*. Eftersom rapporten är skriven av en forskningsverksam ämnesexpert bedömer vi tillförlitligheten som god.

Vi har så långt det är möjligt försökt använda oss av modern forskning. Det innebär i vårt fall att det äldsta materialet är från 1997, då en betydelsefull artikel av Carothers publicerades.

Nästa steg var djupläsning och sammanställning av det utvalda materialet. I vårt fall är det en blandning av både kvalitativa och kvantitativa forskningsstudier för att få både bredd och djup i litteraturöversikten. Vi har också valt att inkludera forskning både när det gäller förutsättningarna hos givarparten och i mottagarlandet. Eftersom demokratibistånd till stor del involverar båda parter tyckte vi det var viktigt att inkludera båda i skapandet av en helhetsbild. Det är också ett bra val för att förstå varför en del biståndsprojekt misslyckas även om rätt förutsättningar finns hos den ena parten.

2.2 Fallstudie

Som tidigare nämnts önskar vi illustrera litteraturöversiktens resultat med hjälp ett verkligt fall. En naturlig avgränsning i denna del i studien har varit att fokusera på ett land med en biståndsrelation till Sverige. Därför bestämde vi oss att komplettera litteraturöversikten med en fallstudie av Moçambique, en lämplig metod eftersom det låter oss djupdyka i biståndssituationen just där, i ett land till vilket Sverige haft en långsiktig biståndsrelation.

Fallstudier lämpar sig för att beskriva enskilda fenomen (Merriam 1994, s. 11, 22), i vårt fall demokratibistånd till Moçambique. Detta betyder att fallstudiens kanske mest omdiskuterade utmaning, nämligen generaliserbarheten, hänger över vår studie. Med den mest klassiska definitionen av generaliserbarhet, det vill säga extern validitet, är det uppenbart att fallstudier har sina brister om studien har för avsikt att exempelvis testa hypoteser. Däremot är det en mycket användbar metod när syftet är förståelse (Merriam 1994, s. 184). Då vår fallstudie är ett sätt för oss att använda litteraturöversiktens resultat som förklaringsfaktor på ett verkligt fall är valet av fallstudie som metod lämpligt.

Utöver litteraturöversikten har vi i delen om givarparten huvudsakligen använt oss av material från Sida, främst deras strategirapporter för Moçambique, där de lägger fram mål för sitt arbete och reflekterar över utfallet av tidigare insatser. Ytterligare material har vi hämtat från bland annat vetenskapliga artiklar, antologier och nyhetsartiklar.

2.3 Metodologiska utmaningar

En möjlig utmaning för uppsatsen är att vissa av artiklarna behandlar bistånd i allmänhet, inte specifikt demokratibistånd. Vår bedömning är att eftersom demokratibistånd kan ges i många former, ofta i de former som beskrivs i

artiklarna (exempelvis budgetstöd), är det inte en större utmaning att artiklarna inte explicit talar om demokratibistånd. Vi gör antagandet att demokratibistånd som ges i samma form som det bistånd beskrivet i artiklarna får liknande effekt.

En annan utmaning är att forskare mäter biståndseffekter på olika sätt. I huvudsak består skillnaden i att vissa diskuterar biståndets effekter på demokratin medan andra diskuterar de ekonomiska effekterna. Cornell hör till de som undersöker effekter på demokratin genom att se om, och i vilken riktning, mottagarländerna har rört sig i ett kombinerat demokratiindex (2009, s. 331, 335–337). Birchler m.fl. gör på ett liknande sätt och poängterar att all utveckling i demokratisk riktning ses som positiv - mottagarländerna måste alltså inte nå en specifik nivå i demokratiindexet för att effekten skall bedömas som god (2016, s. 432–433). Vilka ekonomiska effekter som biståndet ger studeras av Bearce och Tirone och de har både ekonomiska reformer och ekonomisk tillväxt i åtanke (2010, s. 840). Nämnas kan att de studier som behandlar demokratibistånd (i kontrast till bistånd i allmänhet) också är de som väljer att mäta effekter på demokratin, istället för ekonomiska effekter. Men detta betyder inte att artiklar som behandlar de ekonomiska effekterna av bistånd i allmänhet inte är till nytta för studiet av demokratibiståndens effekt. Som nämnts kan demokratibistånd tänkas få effekter likt de som beskrivs för bistånd överlag. En förbättrad ekonomisk situation för mottagarlandet kan i längden tänkas få effekter för demokratin, till exempel genom att skapa ett klimat där demokratin får gro och stabiliseras (Wucherpfennig – Deutsch 2009, s. 7). Återstoden av artiklarna i litteraturöversikten har sitt fokus på hinder och förutsättningar för att bistånd skall kunna ges och tas emot effektivt, snarare än de mätbara effekter det får efter implementering.

Mycket av det material som används i fallstudien har hämtats från Sida. Till viss del består det av material där Sida beskriver de riktlinjer och mål de har för sitt arbete, alltså inte hur deras arbete ser ut i praktiken. Även detta är en utmaning då vi vill skapa en så verklighetstrogen bild som möjligt. Vi har hanterat denna utmaningen genom att komplettera det här materialet med Sidas strategirapporter uti vilka de granskar och reflekterar över sina egna insatser. På så sätt får vi inte bara inblick i vad de ämnar att åstadkomma utan också hur deras faktiska arbete ser ut.

När det gäller fallstudien är, som redan nämnts, en utmaning frågan om studiens generaliserbarhet, men syftet med denna del uppnås genom att den ger en viktig förståelse av ett faktiskt problemkomplex när det gäller demokratibistånd.

3 Litteraturöversikt

3.1 Bilateralt bistånd och multilateralt bistånd

Något förenklat kan ett biståndsprojekt sägas bestå av ett samarbete mellan två parter: en givarpart och ett mottagarland. Bistånd kan administreras både bilateralt (mellan två länder) och multilateralt (från ett givarland via en organisation som EU eller FN till mottagarlandet; OECD 2017a). Det finns argument för att kanalernas skillnader är så små att de, i alla fall från givarlandets sida, kan betraktas som substitut (Gulrajani 2016, s. 5, 7). Det finns dock en del skillnader som är värda att nämna.

Likt Grugel och Bishop (2014) och Bearce och Tirone (2010) argumenterat, och som redovisas i nästa avsnitt, är det lätt att givarpartens intressen snedvrider biståndsinsatserna. Risken att detta inträffar är dock större med bilateralt bistånd eftersom multilateralt bistånd har fler givare vars intressen kan ha en dämpande effekt på varandra. De organisationer som administrerar multilateralt bistånd brukar också sträva efter att föra en neutral biståndspolitik (Gulrajani 2016, s. 10). Att de bilaterala kanalerna är mer politiserade än de multilaterala är ofta en nackdel, men behöver inte nödvändigtvis vara det. Givarländerns intressen för exempelvis positiv demokratisk utveckling kan spilla över och driva positiv förändring i mottagarlandet. EU-länder tenderar att belöna positiva politiska transitioner i mottagarländer med mer *country programmable aid*, alltså den delen av biståndet som mottagarlandet ges inflytande över (Gulrajani 2016, s. 10–11; OECD 2017b), vilket sänder positiva signaler till mottagarländerna när de genomför demokratiska reformer. Spridning av normer och värden, som demokrati, sker enklare med bilateralt stöd (Gulrajani 2016, s. 11). Dock har multilaterala kanaler en fördel i sin neutralitet. De kan intervensera och kräva förändring i mottagarländer utan att de länderna framstår som att de vikt sig för en annan statsmakt (Gulrajani 2016, s. 11).

Mottagarländer uppvisar en preferens för multilateralt bistånd vilket beror på att det anses mer flexibelt och mottagligt för synpunkter från mottagarlandet. Även om graden av preferens är någorlunda osäker är det tydligt att det finns en sådan (Gulrajani 2016, s. 12, 16). Däremot är det svårt att säga vilken biståndskanal som är mest effektiv eftersom den forskning som finns på det området är tvetydig (Gulrajani 2016, s. 16). Det som går att säga är att med bilateralt stöd ökar givarlandets kontroll, synlighet och deras möjligheter att agera efter sitt egenintresse, på både gott och ont. Fördelarna med multilateralt stöd ligger i dess lyhörddhet för mottagarlandets synpunkter och deras förmåga att

organisera insatser kring gemensamma globala ändamål (Gulrajani 2016, s. 6). Det finns en uppsjö faktorer att ha i åtanke när det kommer till bi och multilateralt stöd, men eftersom forskningsresultaten på effektiviteten av de två kanalerna är svaga vågar vi inte dra vidare slutsatser om vilken som skulle kunna vara överlägsen.

Även om distinktionen mellan bilateralt och multilateralt bistånd är viktig att vara medveten om så är betydelsen av den liten för resten av litteraturöversikten eftersom de utmaningar som finns är relevanta för både bi och multilaterala biståndsgivare. Vi återkommer till betydelsen av de olika biståndskanalerna i diskussionen i kapitel fem.

3.2 Problem och förutsättningar för biståndsgivande

Biståndsgivande är inte en enkel process. På båda sidor finns det länder med intresse att gynna sin egen agenda. Det finns alltid en överhängande risk att deras agerande snedvrider demokratibiståndets effekter. Dessutom visar det sig att demokratibiståndets effektivitet beror på olika förutsättningar som inte alltid kan kontrolleras av givarpart eller mottagarland.

Som nämnt har olika biståndsformer olika effekter. Hur biståndsdesignen ser ut är viktigt för den effekt biståndet får. Birchler m.fl. hävdar därför att det ligger ett större ansvar på givarparten, eftersom det är den som har kontroll över biståndsdesignen (2016, s. 428). I detta avsnittet presenteras en del av den forskning som finns på första länken i biståndskedjan – just givarparten. Faktorer med uppenbar inverkan på biståndets effektivitet, både medvetna val som biståndsdesign, och mindre medvetna val som givarpartens relation till mottagarlandet, kommer att tas i beaktande. Vi har kommit fram till att följande förutsättningar måste gälla på givarpartens sida om biståndet skall ha möjlighet att vara effektivt:

- Bistånd måste designas på ett sådant sätt att fungibiliteten reduceras, till exempel genom att givarparten ställer tillräckliga villkor på mottagarlandet.
- Biståndsmodellen givarparten väljer får inte vara för generell och måste därför anpassas till mottagarlandets landskontext.
- Givarpartens egenintresse måste vara litet.

3.2.1 Bistånd som fungibel resurs

Demokratisering har vinnare och förlorare, och bistånd har fått mycket kritik för att vara ett instrument genom vilket ledare i mottagarlandet kan säkra sin makt. I valet mellan att använda bistånd för att garantera sin maktposition, och att använda det för att öka välfärden hos folket, väljer ledarna det förstnämnda för att

undvika att vara bland dem som förlorar. Givarparterna måste därför designa biståndsprojekten på ett sådant sätt att resurserna är så icke-fungibla som möjligt, att utrymmet för omallokering av biståndet krymps (Birchler m.fl. 2016, s. 429).

Enligt Nationalencyklopedins definition är fungibel en benämning på "egendom/produkt som inte är individuellt bestämd och där de enskilda beståndsdelarna saknar individuella särdrag utan kan ersättas av en annan lika stor kvantitet av samma slags egendom/produkt, t.ex. pengar" (Nationalencyklopedin 2017, "fungibel"). Exempel på hög fungibilitet i biståndssammanhang skulle således kunna vara budgetstöd utan några som helst krav på förändring i mottagarlandet. Regimen skulle vid mottagandet av sådant bistånd kunna använda den resursen hur de önskar.

Birchler m.fl. har undersökt olika typer av biståndsformer som är vanliga hos Världsbanken (WBG) och Internationella valutafonden (IMF) och funnit att de kan påverka demokratin positivt när fungibiliteten är låg (2016, s. 430). De biståndsformerna där det finns ett policyförändringskrav har positiv inverkan på demokratin. De tar sig form i budgetstöd som är villkorat på att vissa policyförändringar och/eller institutionella förändringar skall äga rum i mottagarlandet. Det är på grund av att WBG och IMF kan hota att dra tillbaka stödet om kraven inte uppfylls som fungibiliteten för denna biståndsformen är begränsad (Birchler m.fl. 2016, s. 431).

En annan strategi som visat sig fruktbar är när WBG och IMF väljer att låna ut pengar till initiativ som mottagarlandet, exempelvis projekt för fattigdomsbekämpning. Det huvudsakliga är att mottagarlandet har kontrollen. Här finns alltså inga krav från WBG eller IMF som minskar fungibiliteten, istället finns det en liknande funktion hos folket i mottagarlandet. Tanken är att de projekt som mottagarlandet vill driva har utformats med brett deltagande från samhället, och att eventuell misskötsel från regimens sida kan kontrolleras av medborgarna redan i utformningen av projektet. Istället för WBG och IMF så är det medborgarna som utövar ansvarsutkrävande och denna aspekten begränsar fungibiliteten (Birchler m.fl. 2016, s. 430, 432). Traditionella lån från WBG och IMF är fungibla eftersom de kommer med få krav och påverkar därav demokratin negativt eftersom det inte finns någon part som ställer krav eller kan utöva ansvarsutkrävande. För att ett biståndsprojekt skall lyckas är det alltså viktigt att det finns en part som ställer krav, antingen biståndsgivaren eller folket i mottagarlandet, eftersom fungibiliteten då minskar (Birchler m.fl. 2016, s. 430, 432).

3.2.2 Problemet med färdiga biståndsstrategier

I en analys av amerikanskt demokratibistånd belyser Carothers några av de utmaningar som uppstår när länder väljer biståndsstrategi utifrån redan sammansatta modeller, utan mycket hänsyn till mottagarlandets landskontext (1997, s. 111, 120).

En av utmaningarna är att givarländerna har en syn på demokrati som helt är utformad efter deras egna erfarenheter och därför inte till fullo applicerbar på

andra länder. Utifrån sina egna upplevelser av demokrati har givarländerna en bild av vilka institutioner som är viktiga och hur de skall organiseras, ofta underbyggda och strukturerade efter av västerländska värderingar. När givarländerna sedan ger sig i kast med olika typer av demokratibistånd så blir resultatet ofta ett försök att instifta denna typ av demokrati, deras bild. Mottagarländerna ges litet utrymme att själva vara med och utforma systemet. Ur en radikal vy kan detta ses som en form av väst imperialism (Carothers 1997, s. 121–122), en mildare tolkning visar istället på välvillig paternalism.

För att återknyta till demokratins vinnare och förlorare så vigs ofta lite tanke, från givarpartens sida, åt vem eller vilka i mottagarlandet som gynnas av de demokratifrämjande insatserna. De underliggande maktstrukturerna glöms bort och givarpartens bistånd är ofta riktat till utmaningarna som kommer av maktstrukturerna, men syftar sällan till att åtgärda den bakomliggande problematiken (Carothers 1997, s. 122–123). De försök som har gjorts för att åtgärda detta har hittills inte varit särskilt lyckade. Forskare har anlåtats för att sammanställa information om olika förhållanden i mottagarlandet, däribland maktstrukturerna, som beslutsunderlag för givarpartens biståndsdesign. I vissa fall har underlaget varit för akademiskt och beslutsfattarna har inte varit mottagliga för information på den nivån. Ibland har maktstrukturerna visat sig varit oerhört komplexa. I sådana fall spelar biståndsdesignen ingen roll, strukturerna är ändå ingenting som kan kommas åt, hur försiktigt strategin än väljs och en bättre strategi är istället att rikta bistånd till de symptom maktstrukturen orsakar. Ibland är det inte heller önskvärt för givarparten att rikta resurserna mot de strukturer som uppdragas. Det finns en rädsla hos givarparten att något sådant skulle förolämpa mottagarlandet och förstöra deras relation (Carothers 1997, s. 127).

Diamond talar om en liknande problematik och förordar *bottom up assessment* där mottagarlandet är den part med ägandeskap över biståndsstrategin. Med detta tillvägagångssättet tillåts den part med störst kunskap om situationen också utforma biståndet – det vill säga mottagarlandet. Detta kan ske enkelt genom att givarparten finansierar lokala biståndsprojekt (Diamond 2008, s. 316–317).

Valet av biståndsmodell utifrån redan sammansatta strategier, kombinerat med okunskapen om situationen i mottagarlandet skapar ytterligare utmaningar. Olika biståndsstrategier lämpar sig olika bra i demokratins olika faser (liberalisering, transition och konsolidering). Följaktligen skapar bistånd lätt problem och riskerar att bli ineffektivt om demokratiseringsfasen inte tas i åtanke. Exempelvis är stöd till val inte särskilt effektivt om det används för att stärka makten hos en auktoritär ledare, istället lämpar sig det bättre senare i demokratiseringsprocessen (Carothers 1997, s. 124, 128).

Sammantaget är det alltså viktigt för biståndets effektivitet att givarparterna inte väljer strategi utifrån redan sammansatta modeller. Detta eftersom tillvägagångssättet inte grundas i situationen i mottagarlandet vilket leder till att effekten av den valda biståndsstrategin blir oviss och möjligen inte den som önskas. Självklart är det här inte helt enkelt, det finns bevisligen en del hinder för mer skraddarsydda strategier, men att mottagarlandet tillåts vara en del av beslutsprocessen är en början.

Det tåls att komma ihåg att Carothers artikel är skriven 1997, en hel del kan tänkas ha hänt på området sedan dess. I en av sina senare artiklar skriver Carothers att de färdiga strategimallarna har börjat försvinna och givarparterna har börjat anpassa sina strategier efter mottagarlandet allt mer (2009, s. 5), men den nämnda problematiken kvarstår i viss mån och är fortfarande värd att ha i åtanke.

3.2.3 Givarlandets egenintresse

Vi har redan diskuterat att bistånd är som mest effektivt när det finns krav på plats, men för att de kraven skall kunna ställas på ett trovärdigt sätt måste givarpartens intressen tas i åtanke, något som Bearce och Tirone studerat (2010, s. 838). Ofta har givarparterna låtit intressen ta överhanden vilket inte enbart leder till försämrade sanktionsmöjligheter utan ibland även till att de globala demokratiska värdena glöms bort, som Frankrikes stöd till icke-demokratiska processer och institutioner i Kamerun (Grugel – Bishop 2014, s. 177). Bearce och Tirone har visat att bistånd kan främja ekonomisk tillväxt i mottagarlandet men bara om givarpartens egenintresse är litet.

Bistånd blev inte effektivt förrän efter kalla krigets slut, eftersom det var först då sändarländernas intressen (vare sig marknadsorienterade, politiska, militära eller säkerhetsfokuserade) minskade i storlek (Bearce – Tirone 2010, s. 838). Grugel och Bishop betonar också vikten av givarpartens intressen och skriver att USA och Europa tenderar att just stödja demokratisk utveckling i de regionerna som sammanfaller med deras ekonomiska intressen och säkerhetsintressen (2014, s. 183).

Bistånd kan bidra till ekonomisk reform i mottagarlandet genom två kanaler: offentliga utgifter och ekonomisk reform. Den förstnämnda bygger på rätt uppenbar logik som säger att om mottagarlandet får biståndspengar kan de välja att spendera det i de sektorer det behövs, vilket leder till tillväxt och förbättring. Det kvarstår dock tvivel om denna kausala mekanism faktiskt existerar, mycket på grund av att mottagarländer bevisligen ofta lägger pengarna på fel saker, att fördelningen av biståndet är ineffektiv. Bearce och Tirone hävdar att det fortfarande finns hopp eftersom bistånd, i deras mening, kan skapa incitament för ekonomiska reformer även om mottagarlandet slösar bort bidragen (2010, s. 838–839). Deras tanke är att bistånd kan skapa tillväxt även om det spenderas ineffektivt. Om biståndet kommer med krav på ekonomiska reformer spelar det ingen roll hur biståndet faktiskt spenderas, det leder till ökad tillväxt i mottagarlandet ändå, så länge kraven om ekonomiska reformer uppfylls. Men för att detta skall fungera så måste som sagt givarpartens intressen vara små så att de på ett trovärdigt sätt kan hota om sanktioner på, eller indrag av biståndet. Om givarparterna har ett för stort intresse av att fortsätta ge bistånd, för att det gynnar deras intressen, försvinner trovärdigheten i deras hot och de ekonomiska reformerna riskerar att inte komma till stånd (Bearce – Tirone 2010, s. 839–840).

3.3 Problem och förutsättningar för biståndsmottagande

Har demokratibistånd olika förutsättningar och ger olika utslag beroende på kontext? Demokratibiståndet kan spela en roll i ett lands utveckling på tre huvudsakliga plan: fördjupning av demokratin, underlättandet av skapandet av förutsättningar och möjligheter till förändring, samt liberalisering av det befintliga styret utan en direkt regimförändring (Cornell 2009, s. 331). Vi har kommit fram till att följande förutsättningar måste gälla på mottagarlandets sida om biståndet skall ha möjlighet att vara effektivt:

- Tidshorisonten för regimen i mottagarlandet måste vara lång.
- Ju fler politiska institutioner som finns i landet desto mer positiv effekt kan demokratibiståndet tänkas få.
- Bistånd tenderar att stabilisera den rådande regimtypen, därav är den demokratiska effekten större om mottagarlandet rör sig i demokratisk riktning.

3.3.1 Regimtypens och institutionernas roll

Forskningsvärlden är överens om att bistånd bör struktureras utifrån mottagarlandets förmåga att hantera resurserna men även efter deras landskontext. Mottagarlandets statskick har lyfts fram som centralt både i bistånds och demokratiseringsforskning. Cornell menar att demokratibiståndsforskning fokuserat på hur olika faktorer som berör givarparten påverkar och vill med sin artikel kasta lite ljus på slutledet i kedjan - mottagarlandet (2009, s. 331–332). Hon visar på två faktorer som påverkar vilken effekt demokratibistånd får i länder under auktoritärt styre: regimtyp (och dess stabilitet) och de politiska institutioner som finns på plats, eller saknas, i mottagarlandet (Cornell 2009, s. 332–333). Hennes studie visar att bistånd gynnar demokratiutvecklingen i monarkier, flerpartiregimer och enpartiregimer. Däremot har demokratibistånd inte någon tydlig positiv inverkan på demokratiseringsprocesser i militärdiktaturer eller i redan etablerade demokratier.

Olika regimtyper har olika grad av stabilitet. Om en regim förväntas överleva länge utan större ansträngning kan den klassas som stabil. Hit hör monarkier och enpartiregimer men också flerpartiregimer (dock har de lägre stabilitetsgrad än de övriga två). Regimer som inte ser demokratisering som ett hot kan väntas vara mer accepterande av bistånd. Detta betyder inte nödvändigtvis att de har en positiv inställning gentemot demokratisering, utan snarare att de inte känner sig hotade av varken det eller yttre influenser. Tjänar regimen totalt sett på biståndet och de medföljande riskerna är låga, har demokratibistånd troligen stora möjligheter att tjäna sitt syfte (Cornell 2009, s. 332). En stabil regim, alltså en regim med lång tidshorisont, kan med fördel investera mer långsiktigt och på så

sätt utnyttja biståndet fullt ut. Samtidigt behöver en stabil regim inte lika stora resurser för att behålla makten, tysta ner opposition eller motverka förändring och liberalisering. En instabil regim kommer sannolikt prioritera sin egen överlevnad, och använda biståndsmedel för att hantera opposition eller ställa sig in hos väljarbasen (Cornell 2009, s. 332–333).

Monarkier är ett exempel på en stabil regimtyp. Med en successionsordning på plats blir oppositionsutrymmet väldigt litet och regimens tidshorisont är därför lång. Medlemmar av kungafamiljen har incitament att stötta den egna familjen och därmed regeringen. Vidare utgörs stabiliteten av en institutionaliserad successionsordning. Då makten är så pass centrerad i monarkier saknas dock incitament att inkorporera fler och utvidga politiska institutioner (Bader – Faust 2014, s. 578n4). Detta resulterar i att demokratibiståndet kan skapa en liberalisering, men en demokratisering av den politiska processen är inte lika trolig (Cornell 2009, s. 334).

En lång tidshorisont kan också ses hos enpartiregimer eftersom de likt monarkier också har makten centrerad kring en liten grupp människor vars makt är säkrad av hur det politiska systemet är utformat. Till skillnad från flerpartiregimer kan de styrande i enpartiregimer välja att dela med sig av inflytandet om de har lust, men utan risk att förlora makten. Flerpartiregimer är inte lika stabila som monarkier och enpartiregimer, men de är mer stabila än militärregimer, eftersom de sällan har för avsikt att stanna kvar vid makten särskilt länge (Cornell 2009, s. 334–335). Detta i kombination med en icke-institutionaliserad succession som gör maktskiften inom regimen svåra (ofta är det just splittringar inom regimen vid ett maktbyte som blir militärregimens fall) leder till den ovan nämnda instabiliteten (Cornell 2009, s. 334–335).

Förutom regimtyp så påverkar också mottagarlandets institutioner förutsättningarna för demokratiseringsbiståndets effektivitet. Redan existerande politiska institutioner kan användas för att distribuera biståndet och de kan dessutom utgöra en grund för demokratiska institutioner längre in i demokratiseringsprocessen. I valregimer finns det sådana politiska institutioner att bygga vidare på. Monarkier och militärregimer uppvisar inte denna egenskap i samma utsträckning och därför är de institutionella förutsättningarna sämre för demokratibistånd här (Cornell 2009, s. 332–333).

Således kan demokratibistånd tänkas få mest positiv effekt på demokratigraden i enpartiregimer då de är stabila och har viktiga politiska institutioner på plats. En liten positiv effekt kan också ses i monarkier och flerpartiregimer, men eftersom monarkier saknar viktiga institutioner och flerpartiregimer har kort tidshorisont, så är effekten inte lika stor. I militärregimer och etablerade demokratier tycks biståndet inte ha någon effekt. I militärregimens fall beror det på den instabila regimtypen och den korta tidshorisonten. Att det inte får någon effekt i demokratierna beror snarare på att sådant bistånd ofta inte riktas dit förrän det sker en tillbakagång. Cornell menar att anledningen det ser ut som att biståndet inte får någon effekt är att biståndet riktas till demokratier först när demokratin är hotad. I själva verket tror hon att demokratibistånd förhindrar ytterligare tillbakagångar i etablerade demokratier (2009, s. 336, 343–344).

3.3.2 Biståndets stabiliserande effekt

Något som Cornell bara berör ytligt och som är ett av huvudproblemen med att bistånd är en fungibel resurs har Bader och Faust gått in djupt på, nämligen hur auktoritära regimer använder demokratibistånd för egen vinning. Eftersom auktoritära regimer existerar under ett konstant hot att störtas är deras största prioritet att säkra sig egen makt. Detta gör de genom att omfördela resurser i samhället på ett sådant sätt att det gynnar dem och deras supportrar (Bader – Faust 2014, s. 576, 578). Auktoritära regimer saknar ofta en bred supporterbas i samhället och därför är det avgörande för dem att förse sina allierade med så mycket fördelar som möjligt. Med en bred supporterbas kan de istället legitimera sin makt genom att investera i sådant som gynnar samhället som helhet, som i sin tur skulle kunna vara början i en transitionsfas (Bader – Faust 2014, s. 577).

Det finns många olika sätt som bistånd tänks stöda auktoritära regimer på, att de kan köpa sig stöd (direkt eller indirekt) med hjälp av bistånd är ett av dem. Genom att regimen ges fler resurser kan de också effektivisera förtrycket mot medborgarna och utöka säkerhets och underrättelsetjänst. I fall där biståndet leder till utveckling kan detta användas för att legitimera den auktoritära regimen. Bistånd verkar alltså ha en stabiliserande effekt på auktoritära regimer om fungibiliteten är hög. Å andra sidan visar forskning på en liknande stabiliserande effekt om biståndet tas emot i demokratiserande länder, då verkar det för att fördjupa och konsolidera demokratin (Bader – Faust 2014, s. 581).

4 Fallstudie av Moçambique

Nedan redogör vi kort för Moçambiques historia sedan självständigheten, därefter ges en överblick av Sidas bistånd till Moçambique där givarpartens förutsättningar och strategival förklaras med hjälp av det vi funnit i litteraturoversikten. Vi kommer att redogöra för händelser som påverkat biståndet från början av 2000-talet och framåt. Denna avgränsning i tid görs med utrymmet i åtanke. Sist förklaras strategivalen och förutsättningarna för effektivt demokratibistånd som är knutna till Moçambiques landskontext. Här tar vi upp viktiga händelser som rör demokratin från självständighetstiden och framåt.

Vårt val att titta på Sida som huvudsaklig biståndsgivare motiverade också vårt val av mottagarland, nämligen Moçambique. Sida är den svenska myndighet som förmedlar bilateralt bistånd till övriga världen med målen är att främja säkerhet, demokrati och hållbar utveckling (Regeringskansliet 2015). Det finns mycket information att tillgå om deras arbete vilket influerade vårt beslut att välja Sida som biståndsgivaren i vår fallstudie. Eftersom Moçambique är ett av de länder där Sida sedan länge har bedrivit utvecklingssamarbete (i detta ingår stärkandet av demokratin), och dessutom är ett av de länder dit Sida skickar mest resurser, är det ett passande val av mottagarland (Openaid 2017a).

4.1 Historisk bakgrund

Moçambique är beläget i sydöstra Afrika. Under kolonialismen, och fram till landets självständighet år 1975, var landet under portugisiskt styre. Det som idag är landets största politiska parti, FRELIMO (The Mozambique Liberation Front), växte fram som en kommunistisk gerillagrupp på 1960-talet. De ställde sig mot kolonialmakten och kämpade för ett självständigt Moçambique. Vid självständigheten lämnades tyglarna över från Portugal till FRELIMO som etablerade ett enpartistyre samma år, men processen därefter har varit besvärlig (Ardnt m.fl. 2006, s. 239–240).

Efter självständigheten skedde en kollaps av jordbrukssektorn när många jordbruksägande portugiser emigrerade samtidigt som landet var hårt drabbat av löpande naturkatastrofer. Till följd av naturkatastroferna förstördes inte bara skördarna utan också landets infrastruktur, dessutom hade handelsmöjligheterna i regionen försämrats. Moçambiques statsskuld växte och kort efter självständigheten bröt ett inbördeskrig ut. RENAMO (The Mozambican National Resistance), en antikommunistisk och regimkritisk gerillagrupp med stöd från Sydafrika och Rhodesia, stred mot FRELIMO i kriget som kom att vara en bit in på 90-talet. Sammantaget fick detta förödande konsekvenser för Moçambique.

Inbördeskriget och jordbrukssektorns underproduktion hade försatt sju miljoner moçambikier i svält. Landet sökte sig till det internationella samfundet för hjälp. Genom omfattande stöd från omvärlden kunde inbördeskriget komma till ett slut och allmänna val hållas (Ardnt m.fl. 2006, s. 240–243). Därefter har situationen i landet förbättrats men det är fortsatt ett av världens mest biståndsberoende länder (Ardnt m.fl. 2006, s. 235).

4.2 Sida som givarpart

Ända sedan Moçambiques självständighet har Sverige arbetat för att stärka landets utveckling. Idag är landet ett av Sveriges mest substantiella samarbetsländer och stödet går till största del till främjandet av en demokratisk samhällsstyrning, forskningssamverkan, samt energi och jordbruk. Biståndet har möjliggjort en expansion av den sociala välfärden och möjligheterna till utbildning. Sveriges samverkan förväntas fortleva då handelsutbytet sett en positiv intern ekonomisk utveckling (Sida 2015; Pérez-Niño – le Billon 2016, s. 139–140).

4.2.1 Budgetstöd som demokratistöd

Sverige ger budgetstöd genom Sida på regeringens beslut om mottagarlandet uppfyller fem kriterier. Om de uppfylls är budgetstöd aktuellt (därmed även demokratistöd, vilket är en del av budgetstödet). Sida gör sedan en undersökning utifrån samma beslutsmodell. Hur resultat skall uppnås och redogöras för förhandlas mottagare och givare emellan. Om målen inte nås och resultaten vid givet tillfälle inte uppfyller givarlandets kriterier avbryts avtalet och bidraget dras in (Sida 2017a).

Först och främst skall landet visa intresse för en förstärkt respekt för mänskliga rättigheter och med fördel redan tagit initiativ till denna utveckling. Vidare skall en rimligtvis utförbar, demokratiskt förankrad, plan för fattigdomsbekämpning finnas. Landet skall visa på en stabil ekonomisk politik där utveckling och arbete för att minska fattigdomen är centralt. Det skall finnas en transparens i de finansiella styrsystemen som i sin tur skall vara tillräckligt välfungerande för att kunna uppfylla målen med hjälp av stödet. Till sist skall landets regering vara tydlig med sin vilja att motverka korruption och visa på åtgärder för att den offentliga verksamheten skall vara korruptionsfri (Sida 2017a).

Budgetstöd skall förbättra demokratiutveckling genom demokratibistånd, som i sin tur skall ge en bättre chans för styrande organ och landets medborgare att se hela bilden av de tillgängliga resurserna och dess användningsområde. Dessutom kan direkt stöd till exempelvis parlamentariker, utbildningsansvariga, media och civilsamhället stärka demokratiutvecklingen (Sida 2017a).

Ett väl fungerande budgetstöd förbättrar möjligheterna till demokratisk kontroll vilket är ett av dess största fördelar. Genom givarlandets insikt i

mottagarlandets utvecklingspolitik blir denna tydligare och lättare att kontrollera. Både parlamentet, regering och invånare får större kännedom av, och perspektiv på det politiska läget och de resurser som finns tillgängliga. Därmed kan även landets invånare utkräva ett internt politiskt ansvarstagande. Vidare innebär budgetstöd ett krav på internt engagemang och ansvar för att mottagaren skall få behålla stödet. Genom satsningar på mottagarlandet genom de lokala, redan befintliga, systemen kan resultaten sätta positiva spår även efter ett avslutat avtal. Det innebär också en dialog mellan länderna där resultat står i fokus och överblick delas av båda, till skillnad från exempelvis ett smalt och direkt riktat projektstöd. Dialogen mellan länderna och dess positiva inverkan leder till transparens, vilket även varit fallet i Moçambique (Sida 2016, s.10–11; Sida 2017a; Sida 2017b).

4.2.2 Begränsad fungibilitet

Sveriges budgetstöd är en biståndsform där det finns ett medföljande policyförändringskrav och även krav på vissa institutionella förändringar. Detta är ett exempel på en biståndsstrategi där fungibiliteten är begränsad. Detta beskrivs som positivt av Birchler m.fl. som påvisar hur biståndsformer med lägre fungibilitet har en tendens att vara mer effektiva i demokratiutvecklingsaspekt (2016, s. 431; Sida 2017).

4.2.3 Lokalt ägandeskap

Bistånd bör ges på sånt sätt att mottagarlandet kan anpassa det till rådande kontext och utformas efter landets villkor. På detta vis kan de utmaningar med en alltför generell biståndsstrategi som Carothers beskriver undvikas (1997, s. 111, 120). Genom att konsultera med redan befintliga organisationer och institutioner blir processen både smidigare och kan utföras i linje med mottagarlandets vilja. Det är viktigt för Sida att det lokala ägarskapet är stort också för att öka chanserna för en långsiktig utveckling. Att arbeta endast utefter egna ramar eller planer kan möta kritik och frågetecken från mottagarlandet (Sida 2017b).

Effektivitetsmässigt är det givande att utgå från program redan etablerade i mottagarlandet då deras känsla av egenansvar sannolikt är högre där. Program eller aktioner helt drivna av externa aktörer har inte lika stor sannolikhet att överleva långsiktigt. Med detta sagt krävs att Sida har tilltro till programmen, deras legitimitet och effektivitet (Sida 2017a; Diamond 2008, s. 316–317).

4.2.4 Sveriges egenintressen och mål

Givarpartens intressen är som diskuterat en avgörande faktor. Saknas tydliga fastställda ramar och krav är inte resursanvändandets legitimitet lätt att bedöma. För att låta trovärdig, gällande ett eventuellt indraget bistånd eller införandet av sanktioner, måste det vara tydligt att givarpartens intressen inte kommer förändra

vilka gränser som dras och vilka krav som ställs. Egenintressen får alltså inte vara motiv till lägre legitimitetskrav (Bearce – Tirone 2010, s. 839–840).

Målet med bistånd till den demokratiska utvecklingen i Moçambique är en minskad absolut fattigdom och en stark ekonomisk tillökning överlag. Sida arbetar med att skapa större engagemang från medborgare och betona värdet av mänskliga rättigheter. Att förstärka den interna finansiella kontrollen och underlätta en utveckling inom landets revisionsorgan förenklar ansvarsutkrävande såväl som en tydligare insyn i landet. Antikorrupsionslagar gjordes möjliga genom G19:s grupp för demokratisk samhällsstyrning där Sverige utgjorde ledningen (Sida 2012, s. 1).

I början av 2000-talet frystes biståndet till Moçambique då stora brister i allokeringen och distribueringen av biståndet upptäckts. En stor del av biståndet som skulle kanaliseras på ett förutbestämt sätt användes istället till direkt fördel för presidenten och hans närmsta. Drygt 60 miljoner svenska kronor misstänks ha missbrukats eller inte utnyttjats enligt det aktuella avtalet. Ett krav från Sida ställdes och Moçambique tvingades betala tillbaka 3,55 miljoner kronor (SvD 2004).

Statsskulden ökade kraftigt 2016 och Sida stoppade då biståndet igen då det framkommit att Moçambiques regering låtit två statliga bolag ta hemliga lån där de totala lånen uppgick i 18 miljarder kronor. Budgetstöd har länge givits till Moçambique men efter denna incidenten var förtroendet inte längre tillräckligt och samtliga budgetstöd från biståndsgivare stoppades (SVT nyheter 2016). Budgetstödet planerades komma igång igen under 2017 men har ännu inte återupptagits (Sida 2017a).

4.3 Moçambique som mottagarland

Moçambique är ett av världens utvecklingsländer, år 2015 hamnade de på 180:e plats (av 187 länder) i Human Development Index (där en högre ranking innebär en högre utvecklingsgrad). 2014 bestod 13,4% av deras BNI av bistånd (Openaid 2017b). Således är det ett av de länder i världen som tar emot mest bistånd (Ardnt m.fl. 2006, s. 235), men det är också en av Afrika söder om Saharas snabbast växande ekonomier (Manning – Malbrough 2014, s. 142). Nedan återknyter vi till den del av litteraturöversikten som rör mottagarlandet och diskuterar hur Moçambiques semi-auktoritära regim lämpar sig för, och använder sig av bistånd.

4.3.1 Moçambiques regimtyp och tidshorisont

Det moçambikiska inbördeskriget fick sitt slut 1992 genom ett fredsavtal mellan FRELIMO och RENAMO och två år senare hölls landets första allmänna val som markerade landets formella transition till ett flerpartisystem. Trots att politiken öppnades upp för konkurrens från andra partier, däribland RENAMO, har FRELIMO vunnit absolut majoritetsseger i de fyra presidentval som hållits hittills

(Carbone 2005, s. 419; Reuters 2014), och majoritetsseger i de tillhörande parlamentsvalen (Manning – Malbrough 2014, s. 140). Sedan de först kom till makten efter självständigheten 1975 har FRELIMO varit i regeringsposition i över 40 år och deras grepp om den har hittills inte skakats av flerpartisystemet.

Moçambique var en enpartiregim från självständigheten till det första valet 1994. Det var också under den tid som Moçambique tog emot allt mer bistånd från omvärlden. Tack vare demokratibistånd från omvärlden kunde Moçambique bygga demokratiska institutioner och processer. Något som kan räknas som de hittills största demokratiska reformerna i landets historia (Manning – Malbrough 2014, s. 142–143). Numera är Moçambique en flerpartiregim och hittills en mycket stabil sådan där det inte skett ett maktbyte på 40 år. FRELIMO har onekligen ett fast grepp om regeringsmakten även om RENAMO har, och fortsätter att, flåsa dem i nacken (Freedom House 2017).

Även om Moçambique har över 20 år med regelbundna val bakom sig har utvecklingen varit svajig. Demokratisering är en process som inte slutar när fria val har införts. Valdeltagandet har varit lågt och en del av valen har mött omfattande kritik utifrån medan andra har dömts som transparanta och rättvisa av internationella valobservatörer (Manning – Malbrough 2014, s. 140; Reuters 2014).

Cornell skriver som nämnt att valregimer är bland de regimtyper som har störst förutsättningar för att demokratibistånd att få positiv effekt (2009, s. 332). Dels för att det finns goda politiska institutioner på plats och dels på grund av deras stabilitet (som kommer av deras långa tidshorisont). Tidshorisonten är däremot kortare hos flerpartiregimer än hos enpartiregimer men vi är villiga att bedöma Moçambique som en ovanligt stabil flerpartiregim eftersom den i praktiken snarare ser ut som en enpartiregim. Enligt Cornells logik är en av anledningarna till att FRELIMO accepterade mer politisk konkurrens (genom att tillåta ett flerpartisystem) deras fasta grepp om makten. Så länge en regim inte känner sig hotad kan de väntas acceptera förändringar i demokratisk riktning (Cornell 2009, s. 332–335).

Valresultaten tyder på ett stort folkligt stöd för FRELIMO men valdeltagandet är lågt jämfört med andra länder i regionen (Vicente – Sabet 2015, s. 2). En oberoende enkätundersökning av Afrobarometer år 2002 visade att 61% av de tillfrågade moçambikierna hade tillit till FRELIMO, jämfört med oppositionspartierna där moçambikiernas samlade tillit låg på 22% (Pereira m.fl. 2003, s. 6). Valresultaten och enkätundersökningen talar samma språk: FRELIMO har varit och fortsätter att vara moçambikiernas föredragna parti. Deras tidshorisont kan således spås vara lång. Cornells antaganden passar därmed in på det moçambikiska fallet. Om en regim känner sig säker vid makten är de villiga att acceptera liberaliserande reformer (Cornell 2009, s. 332–335), likt FRELIMO gjorde när de öppnade upp för ett flerpartisystem och allmänna val.

4.3.2 Moçambiques politiska institutioner

Eftersom Moçambique är en valregim har landet de institutioner som Cornell bedömer viktiga för demokratibiståndsmottagande, exempelvis ett parlament (2009, s. 333; Freedom House 2017). Nyttan med politiska institutioner på plats i mottagarlandet är tvåfald: de kan distribuera och implementera demokratibiståndet, och i auktoritära regimer utgör de en grund att bygga demokratiska institutioner på (Cornell 2009, s. 333, 344). De politiska institutionerna i Moçambique effektiviserar alltså demokratibiståndsmottagandet.

4.3.3 Biståndets stabiliserande effekt i Moçambique

Tvärt emot vad Bader och Faust argumenterar, att auktoritära regimer uppvisar litet stöd hos folket (2014, s. 577), så verkar den semi-auktoritära regimen i Moçambique ha ett etablerat stöd just där. Däremot kan deras teori förklara FRELIMO:s starka grepp om makten på andra sätt. Tack vare det stora inflödet av bistånd till landet har FRELIMO kunnat bygga upp en snabbt växande ekonomi som endast gynnar en liten del av den moçambikiska befolkningen och utländska investerare. Utländska biståndsgivare har i stor utsträckning finansierat välfärdstjänster (till exempel sjukvård och skolgång) och således skapat en buffert för FRELIMO. Så länge som den sociala sektorn inte kollapsar och folket får sina grundläggande behov mötta är det osannolikt att FRELIMO kommer möta protester mot sin politik. På detta sätt kan de fortsätta föra politik som endast gynnar en bråkdel av befolkningen, däribland dem själva (Pérez-Niño – le Billon 2016, s. 139–140).

I Moçambique är således den stabiliserande effekten som bistånd har på den rådande regimen tydlig, speciellt om fungibiliteten är hög. FRELIMO har kunnat föra den politik de vill genom att låta biståndsgivare täcka kostnaderna för välfärdstjänster - ett sätt att skydda sig från uppror och säkra sin makt, ett exempel på hur regimer kan omfördela resurser i samhället för sin egen vinning (Bader – Faust 2014, s. 576–578, 581).

5 Diskussion

Nedan diskuteras resultatet av vår litteraturoversikt och fallstudie. Vi kommer peka ut den viktigaste faktorn för lyckat demokratibistånd och låta detta forma våra policyrekommendationer. Vi kommer även kort diskutera vad vi kan förvänta oss av Moçambiques framtid. Därefter sammanfattas studien som helhet, följt av en presentation av våra slutsatser och till sist redogör vi för rekommendationer för framtida forskning på området.

5.1 Vikten av egenintressen

Det som förenar mycket av litteraturen om demokratibistånd, och bistånd i allmänhet, är egenintressets centrala roll. Vare sig det är uttalat eller ej verkar den huvudsakliga problematiken vila just där. Bearce och Tirone visar att bistånd inte fick positiva ekonomiska effekter förrän efter kalla krigets slut, när givarländernas strategiska egenintressen blev mindre och de på ett trovärdigt sätt kunde hota med biståndssanktioner (2010, s. 838). Grugel och Bishop gör en liknande koppling mellan egenintressen och bistånd: biståndgivande är ofta motiverat av egenintressen hos givarparten (2014, s. 183). Egenintressen i mottagarlandet tas upp igen av Bader och Faust. Vid det här laget är resonemanget nästan uppenbart, även mottagarlandets regim kommer försöka använda biståndet för egen vinning (Bader – Faust 2014, s. 578).

Även om det inte är helt tydligt så är intressen av största vikt hos både Birchler m.fl. och Cornell. Huvudargumentet hos Birchler m.fl. är som nämnt att fungibiliteten måste reduceras för att demokratibistånd skall få positiv inverkan på demokratinivån (2016, s. 429). Att demokratibistånd har olika inverkan på demokratinivån i länder med olika regimtyper visas av Cornell (2009, s. 332). Kopplingen är som sagt inte uppenbar, men båda fallen går att spåra tillbaka till egenintressen som beskrivet nedan.

Fungibiliteten måste reduceras så utrymmet för mottagarlandets regim att spendera biståndet enligt egenintresset krymper och de varierande resultaten i de olika regimtyperna kan förklaras med regimernas varierande intressen (Birchler m.fl. 2016, s. 429; Cornell 2009, s. 333–334). Som nämnt utgör demokratibistånd ett mindre hot för regimer med lång tidshorisont, därför är de mer villiga att acceptera sådant stöd. I kontrast är regimer med kort tidshorisont inte lika villiga att acceptera demokratibistånd, eftersom deras regim är mer instabil, och demokratibistånd tänks spä på den instabiliteten. Beroende på tidshorisonten har regimen alltså ett mindre, eller större, intresse av att stänga ute demokratibistånd, eller använda det för att säkra makten (Cornell 2009, s. 333–335).

Kopplingen till egenintressen är förhållandevis svag hos Carothers (1997) förutom i en aspekt. En av orsakerna till att givarparter inte väljer en mer skraddarsydd biståndsstrategi är deras ovilja att verka som de lägger sig i mottagarlandets interna angelägenheter, då de är oroliga att det skall förstöra relationen till mottagarlandet (Carothers 1997, s. 127). På detta vis kan givarpartens agerande, att istället välja en generell biståndsstrategi, sägas vara motiverat av egenintresset.

De flesta av de faktorer och förutsättningar som den etablerade forskningen pekar ut som viktiga verkar kunna härledas till egenintresset, för både givarparten och mottagarlandet. För att biståndet skall kunna få positiva demokratiska och/eller ekonomiska effekter i mottagarlandet krävs det att egenintresset i biståndsgivandet är litet, och att även mottagarlandets regim har ett litet egenintresse av att använda det för egen vinning. Detta är inte minst tydligt i att demokratibistånd inte fick effekt förrän efter kalla krigets slut när biståndsgivarna kunde lägga många av sina strategiska intressen åt sidan (Bearce – Tirone 2010, s. 838). Egenintresset, på båda sidor, verkar onekligen vara den viktigaste faktorn för huruvida demokratibistånd kan få positiva effekter eller ej.

5.2 Policyrekommendationer

Egenintressen verkar alltså vara den påverkande faktorn som till varje pris måste tyglas. Det finns en del användbara verktyg för detta ändamål som vi redan nämnt, men de tål att upprepas. Som Birchler m.fl. hävdar ligger det största ansvaret hos den part med slutgiltig kontroll över biståndsdesignen, nämligen givarparten (2016, s. 428). Det givarparten kan göra för att minska egenintressets påverkan är:

- Använda sig av multilaterala kanaler för biståndsgivande, eftersom de är mindre politiserade har de en dämpande effekt på givarparternas egenintressen och är mer lyhörda för mottagarlandets synpunkter.
- Stödja lokala projekt i mottagarlandet, för att försäkra sig om att även mottagarlandet ställer sig bakom insatsen.
- Ställa krav på mottagarlandet (om exempelvis policyförändringar) och följa upp med sanktioner på, eller indrag av, stödet om de inte möts.

Mottagarlandet har inte samma möjligheter att påverka som givarparten, eftersom det är den sistnämnde som styr över biståndsdesignen. Däremot kan mottagarlandet försöka förbättra kanalerna för ansvarsutkrävande, så att även folket, inte bara givarparten, kan höja rösten när biståndet felanvänds. Detta kräver även att det finns en granskade part, exempelvis fri press.

5.3 Framtidsutsikt för Moçambique

Moçambique är ett mycket speciellt land med många kontraster. Samtidigt som det är en av Afrikas snabbast och starkast växande ekonomier är fattigdomen utbredd (Manning – Malbrough 2014, s. 142). Det är alltså en lång väg kvar för Moçambique innan biståndsberoendet kan brytas. Den rådande situationen har ett antal konsekvenser för den framtida demokratiska utvecklingen i landet.

Moçambique gick från att ha sett en årlig BNP-tillväxt på 1,1% vid millenniumskiftet till en genomsnittlig BNP-tillväxt på 7,6% åren 2005–2009. De bakomliggande orsakerna är till viss del ekonomiska reformer, men viktigast är nog de utländska investeringarna i energi och gruvindustri (Manning – Malbrough 2014, s. 142). Sedan 2012 har fler och fler naturgasfyndigheter upptäckts längs den moçambikiska kusten, tillräckligt för att göra landet till en av de största naturgasleverantörerna i världen (Sveriges Radio 2012). Landet har även kol och oljefyndigheter som också planeras utvinna, men naturgasen är den resurs som finns i mängder - tillräckligt för att försörja Tyskland, Storbritannien, Frankrike och Italien med energi i 20 år (Global CCS Institute 2017; Reuters 2017). Exporten av naturgas beräknas komma igång under 2018 (Reuters 2013).

Tre framtida orosmoment kan återfinnas i denna situationen. Att de plötsliga inkomsterna skall försvinna i korrupcion istället för att fördelas i samhället. Att Moçambique förlitar sig på export av fossila bränslen som huvudsaklig inkomstkälla vilket hade gjort landets ekonomi mycket sårbar om det uppstår problem i energiindustrin. Till sist, att naturgasfyndigheterna blir alltför lockande för biståndsgivande länder och att de kommer använda biståndskanler för att tillskansa sig marknadsfördelar enligt deras egenintresse.

Den utbredda fattigdomen är även den en utmaning för den demokratiska utvecklingen i Moçambique. Mer än hälften av befolkningen lever i fattigdom, ungefär lika många är analfabeter och majoriteten av befolkningen lever på landsbygden utan tillgång till internet. Detta innebär att möjligheterna för befolkningen att ta del av information från, och om, regeringen är mycket liten. Därmed är även deras möjlighet att dela med sig av sina synpunkter och utöva ansvarsutkrävande liten (Manning – Malbrough 2014, s. 141, 157, 160; USAID 2017), vilket försvagar demokratins deltagaraspekt. Som Brichler m.fl. visar är medborgerligt deltagande ett viktigt verktyg för att kontrollera regimens egenintresse (2016, s. 432).

5.4 Sammanfattning

Det splittrade forskningsläget var det som inledningsvis gjorde att vi fastnade för ämnet demokratibistånd. Vi valde att genom en deskriptiv litteraturöversikt och en kortare fallstudie undersöka orsakerna bakom demokratibiståndets varierande

effektivitet, samt att exemplifiera resultaten med ett verkligt fall. Detta gjorde vi för att kunna besvara frågorna:

- Under vilka omständigheter får demokratibistånd positiva demokratiska och/eller ekonomiska effekter i mottagarlandet enligt modern forskning?
- Hur kan biståndsgivande till, och biståndsmottagande av, Moçambique förklaras enligt de moderna forskningsresultaten med särskilt fokus på svenskt bistånd genom Sida?

Vi kom fram till tre förutsättningar som bör råda på givarpartens sida för att demokratibistånd skall få positiva ekonomiska effekter och/eller positiva effekter för demokratin. Givarlandet måste således ha detta i åtanke när de utformar biståndsdesignen. För det första måste demokratibiståndet ha en så låg fungibilitet som möjligt. Detta kan uppnås genom att givarparten ställer krav på hur det skall allokeras. För det andra måste biståndsdesignen vara mottagaranpassad för att undvika biståndsstrategier som inte tar landskontexten i åtanke och därav riskerar bli ineffektiva. För det tredje får inte egenintressen hos givarlandet styra biståndsgivandet.

Liknande kriterier behöver även uppfyllas av mottagarlandet för att ett positivt utfall skall uppnås. Den rådande regimtypen och därav landskontexten är här en avgörande faktor. Även för mottagarlandet har vi hittat tre förutsättningar under vilka demokratibistånd får positiva ekonomiska och/eller demokratiska effekter. För det första skall regimen helst ha en lång tidshorisont, eftersom deras behov och intresse av att använda biståndet för att säkra sin maktposition är lägre. För det andra är det fördelaktigt om det finns politiska institutioner på plats då de kan fungera som administratörer för biståndet i mottagarlandet och/eller utgöra en grund att bygga demokratiska institutioner på. För det tredje skall mottagarlandet helst röra sig i demokratisk riktning, då biståndet har en tendens att stabilisera den rådande regimen.

Olika forskare har fokuserat på olika aspekter när det gäller demokratibiståndets effekt. Vissa har mätt demokratisk framgång, andra har fokuserat på ekonomisk tillväxt och utveckling. Forskningsresultaten varierar därför, men sammantaget har vår studie alltså givit för handen att om de tre ovan nämnda förutsättningarna på givarpartens sida, och de tre på mottagarens sida föreligger har demokratibistånd mycket goda förutsättningar att påverka demokratin positivt och/eller få positiva ekonomiska effekter i mottagarlandet. Något som vår fallstudie visat prov på.

På grund av dess extrema fattigdom och långa historia som biståndsmottagare är Moçambique idag ett av världens mest biståndsberoende länder. Sidas demokratibistånd till Moçambique ges i samband med policyförändringskrav samt krav på förändringar gällande institutioner. Detta är sätt genom vilka biståndets fungibilitet kan begränsas (Pérez-Niño – le Billon 2016, s. 139; Sida 2017a). En viktig förutsättning för ett fungerande demokratibistånd. Sida arbetar också aktivt med att röra sig bort från generella biståndsstrategier och främja det lokala

ägandeskapet genom att aktivt föra dialog med mottagarlandet, en av de förutsättningar som beskrivs ovan (Sida 2015b).

Sveriges egenintresse kan sägas vara lågt i Moçambique, och risken att det kommer påverka biståndets effektivitet negativt är liten. Vi har redogjort för ett antal gånger då Sverige fryst, dragit tillbaka, eller krävt återbetalning på sitt bistånd när Moçambique inte uppfyllt kraven som ställts.

Vid självständighetsförklaringen blev Moçambique en enpartiregim, men övergick sedan i en flerpartiregim som vi idag bedömer vara stabil (Manning – Malbrough 2014, s. 142–143). Stabila regimer har bättre förutsättningar för biståndsmottagande i förhållande till icke-stabila regimer, på grund av intresset att använda biståndsresurser till att säkra makten är mindre i regimer som förväntas överleva längre. Eftersom Moçambique hör till kategorin valregimer innebär det att de har ytterligare en positiv förutsättning för lyckat demokratibistånd då valregimer har institutioner som kan reformeras i demokratisk riktning och genom vilka biståndet kan implementeras (Cornell 2009, s. 333, 344).

Däremot finns det tecken på att biståndet använts på ett sätt som gynnar regimen på andra vis. Genom att låta biståndsorganisationer ta notan för bland annat sjukvårdskostnader har regimen kunnat investera de pengar som annars skulle använts för det ändamålet. Detta har i sin tur gynnat en mycket liten del av den moçambikiska befolkningen, men eftersom basala behov, likt sjukvård, täcks av biståndsgivare hålls den övriga befolkningen nöjd och detta har tänks stävja eventuella protester och uppror (Pérez-Niño – le Billon 2016, s. 139–140). Detta är ett exempel hur bistånd kan stabilisera den rådande regimen utan att de nödvändigtvis använder biståndsmålen direkt för det ändamålet (Bader – Faust 2014, s. 581).

Utav vår litteraturöversikt och fallstudie kunde vi utläsa att egenintresset är den faktorn som påverkar demokratibiståndets effektivitet mest. Därför är det också den viktigaste faktorn att kontrollera. Om egenintresset, vare sig hos givarparten eller mottagarlandet, är för stort skapas en snedvridning och effekterna blir inte de förutsedda, kanske till och med de motsatta. Därför valde vi att ge policyrekommendationer som syftar till att krympa egenintressets spelrum så långt det är möjligt.

Sedan självständigheten 1975 har Moçambique gjort demokratiska framsteg med fria val och flerpartisystem. Ekonomin växer i rekordtakt men fattigdomen är fortfarande utbredd. Nyligen upptäckta naturgasfyndigheter kommer bli en stor inkomstkälla för landet, men på horisonten väntar orosmoln. Hittills har den ekonomiska expansionen gjort väldigt lite för den del av befolkningen som lever på landsbygden och dem som lever i fattigdom. Om regimen fortsättningsvis låter biståndsgivare stå för de utgifter som ämnar minska fattigdomen och förbättra livskvaliteten för moçambikierna, blir en framtida positiv demokratiutveckling svår. Särskilt nu när budgetstödet har dragits in och ännu ej återupptagits. En fungerande demokrati bygger delvis på ansvarsutkrävande, vilket blir svårt för Moçambique att få till stånd om situationen för majoritetsbefolkningen förblir oförändrad.

I vår fallstudie har vi applicerat moderna forskningsresultat av demokratibistånd på mottagarlandet Moçambique, men litteraturöversikten är

anpassningsbar till andra fall vilket ger vidare forskningsmöjligheter när det gäller demokratibiståndets effekter. Vår studie exkluderar många ekonomiska aspekter som är relevanta för forskningen kring demokratibistånd, vilket skulle kunna inkluderas i en fördjupad studie. Vi har i vår introducerande genomgång uppfattat det så att forskning inriktad på just demokratibistånd är ett område som verkar i det närmaste obeforskat. Detta vore alltså ett område som är högst aktuellt att bedriva vidare studier inom.

Den moderna forskning vi i denna studie har mött är ofta generellt hållen, det vill säga inriktad mot bistånd eller budgetstöd som helhet, dock inte så mycket direkt mot demokratibistånd. I takt med att demokrati som styrelseskick blir allt mer utbrett och omdiskuterat blir även forskning om demokratibistånd av allt större vikt och därmed också högst aktuell. Vi menar att denna mer specifikt inriktade biståndsforskning bör prioriteras högre då bistånd idag till stor del består av just demokratibistånd. Att forska vidare kring demokratibistånd utgör därmed en möjlighet att studera vad som i praktiken fungerar och inte fungerar gällande biståndsgivande och en eventuell men önskvärd demokratiseringsprocess till följd av detta.

6 Referenser

- Arndt, Channing – Sam Jones – Finn Tarp (2006). “Aid and Development: The Mozambican Case” i S. Lahiri (red.) *Theory and Practice of Foreign Aid*. Dublin: Emerald Group Publishing Limited, s. 235–288. E-bok.
- Bader, Julia – Jörg Faust (2014). *Foreign Aid, Democratization, and Autocratic Survival*. *International Studies Review*. Vol. 16 nr. 4, s. 575–595.
- Bearce, David H. – Daniel C. Tirone (2010). *Foreign aid effectiveness and the strategic goals of donor governments*. *The Journal of Politics*. Vol. 72 nr. 3, s. 837–851.
- Birchler, Kassandra. – Sophia Limpach – Katharina Michaelowa (2016). *Aid modalities matter: The impact of different world bank and IMF programs on democratization in developing countries*. *International Studies Quarterly*. Vol. 60 Issue 3, s. 427–439.
- Carbone, Giovanni M. (2005). *Continuidade na renovação? Ten Years of Multiparty Politics in Mozambique: Roots, Evolution and Stabilisation of the Frelimo-Renamo Party System*. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 43, nr. 3, s. 417–442.
- Carothers, Thomas (1997). *Democracy Assistance: The Question of Strategy*. *Democratization*. Vol. 4 nr. 3, s. 109–132.
- Carothers, Thomas (2009). *Democracy Assistance: Developmental vs. Political?* *Journal of Democracy*. Vol. 20 nr. 1, s. 5–19.
- Cornell, Agnes (2009). *Demokratibistånd, politiska regimer och demokratisk utveckling*. *Politica*. Vol. 41 nr. 3, s. 331–348.
- Diamond, Larry (2008). *The spirit of democracy: the struggle to build free societies throughout the world*. New York: Times Books.
- Freedom House (2017). “Freedom in the World 2016: Mozambique”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/mozambique>. Hämtdatum: 2017-12-14.
- Global CCS Institute (2017). “Mozambique”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://hub.globalccsinstitute.com/publications/carbon-capture-and-storage-community-portuguese-language-countries-opportunities-and-challenges/mozambique>. Hämtdatum: 2017-12-29.
- Grugel, Jean – Matthew Louis Bishop (2014). *Democratization: A Critical Introduction*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2:a uppl.
- Gulrajani, Nilima (2016). *Bilateral versus multilateral aid channels: Strategic choices for donors*. Overseas Development Institute, mars 2016. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.odi.org/publications/10371-bilateral-versus-multilateral-aid-channels-strategic-choices-donors>. Hämtdatum: 2017-12-14.
- Manning, Carrie – Monica Malbrough (2014). “The Changing Dynamics of Foreign Aid and Democracy in Mozambique” i Danielle Resnick and Nicolas

- van de Walle (red.) *Democratic trajectories in Africa: unravelling the impact of foreign aid*. Oxford: Oxford University Press, s. 139–169.
- Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin (2017). ”Fungibel” i Nationalencyklopedin. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/fungibel>. Hämtdatum: 2017-12-27.
- OECD = Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (2017a). ”Frequently Asked Questions”. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.oecd.org/dac/stats/faq.htm>. Hämtdatum: 2017-12-14.
- OECD = Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (2017b). ”Country Programmable Aid (CPA)”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://data.oecd.org/oda/country-programmable-aid-cpa.htm>. Hämtdatum: 2017-12-17.
- Openaid (2017a). ”Om svenskt bistånd”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://openaid.se/sv/about-swedish-aid/>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Openaid (2017b). ”Sveriges bistånd till Moçambique via alla organisationer inom sektorer 2017”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://openaid.se/sv/aid/sweden/mozambique/2017/>. Hämtdatum: 2017-12-21.
- Pereira, Joao – Ines Raimundo – Annie Chikwanha – Alda Saute – Robert Mattes (2003). *Eight Years of Multiparty Democracy in Mozambique: the public's view*. Cape Town: IDASA. Afrobarometer Working Paper nr. 30. [Elektronisk] Tillgänglig: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadf460.pdf. Hämtdatum: 2017-12-21.
- Pérez-Niño, Helena – Philippe le Billon (2016). ”Foreign aid and political settlements: contrasting the Mozambican and Angolan cases” i Tobias Hagmann och Filip Reyntjens (red.) *Aid and authoritarianism in Africa: development without democracy*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, s. 139–160.
- Regeringskansliet (2015). ”Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida”. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/styrelsen-for-internationellt-utvecklingssamarbete-sida/>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Reuters (2014). ”Frelimo's Nyusi wins Mozambique elections: provisional results”. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.reuters.com/article/us-mozambique-election/frelimos-nyusi-wins-mozambique-elections-provisional-results-idUSKCN0ID1GC20141024>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Reuters (2015). ”Exxon, Eni, Sasol bid for Mozambique's unexplored fossil fuel bounty”. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.reuters.com/article/mozambique-gas/exxon-eni-sasol-bid-for-mozambiques-unexplored-fossil-fuel-bounty-idUSL5N10A4EZ20150730>. Hämtdatum: 2017-12-29.
- Reuters (2017). ”Sasol sees first Mozambique oil production in 2–3 years”. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig:

- <https://af.reuters.com/article/investingNews/idAFKBN1660KB>. Hämtdatum: 2017-12-29.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2012). *Strategirapport för Moçambique: september 2011 – september 2012*. Rapport. [Elektronisk] Tillgänglig: https://openaid.se/app/files_mf/1396961235Mo_ambique_Strategirapport_2012.pdf. Hämtdatum: 2017-12-12.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2015a). “Utvecklingen i Moçambique”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.sida.se/Svenska/Har-ar-betar-vi/Afrika/Mocambique/Utvecklingen-i-Mocambique/>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2015b). “Svensk biståndshistoria”. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sida.se/Svenska/sa-ar-betar-vi/Detta-ar-svenskt-bistand/Svensk-bistandshistoria/>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2016). *Strategirapport för Moçambique 2016*. Rapport. [Elektronisk] Tillgänglig: https://openaid.se/app/files_mf/1482402448StrategirapportMOC2015.pdf. Hämtdatum: 2017-12-12.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2017a). “Frågor och svar om budgetstöd”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.sida.se/Svenska/sa-ar-betar-vi/Detta-ar-svenskt-bistand/Budgetstod/>. Hämtdatum: 2017-12-18.
- Sida = Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (2017b) “Det här är svenskt bistånd”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.sida.se/Svenska/sa-ar-betar-vi/Detta-ar-svenskt-bistand/>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- SvD = Svenska Dagbladet (2004). “Sverige kräver tillbaka bistånd från Moçambique”. Nyhetsartikel. 2004-08-28. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svd.se/sverige-kraver-tillbaka-bistand-fran-mocambique>. Hämtdatum: 2017-12-20.
- Sveriges Radio (2012). “Stora naturgasfynd utanför Afrikas östkust”. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5117613>. Hämtdatum: 2017-12-29.
- SVT nyheter (2016). “Sveriges bistånd till Moçambique stoppas”. 2016-11-04. Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sveriges-bistand-till-mo-ambique-stoppas>. Hämtdatum: 2017-12-15.
- USAID = United States Agency for International Development (2017). “Education”. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.usaid.gov/mozambique/education>. Hämtdatum: 2017-12-29.
- Vicente, Pedro C. – Daniel M. Sabet (2015). *Networks and Information: An Impact Evaluation of Efforts to Increase Political Participation in Mozambique*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/Mozambique%20IE%20Final%20Report.pdf>. Hämtdatum: 2017-12-21.

Wucherpennig, Julian – Franziska Deutsch (2009). *Modernization and Democracy: Theories and Evidence Revisited*. Living Reviews in Democracy. Vol. 1, s. 1–9.